

volna merítenie nem csupán a régebbi, hanem az utolsó huszonöt év magyarországi és más külföldi szakirodalmából, akkor bizonyára még pontosabban kifejthette volna mondanivalóját. (Ez a megállapítás legkevésbé a vargasi bútorfestésről szóló könyvre vonatkozik.) Így még inkább kitetszhetnék az is, hogy a tanulmányok témájának nagy része alig vagy régóta nem kutatott, de mégsem annyira ismeretlen, mint a szerző gondolja (pl. a vásárok vagy a munkaszokások).

Mindkét könyv a romániai magyar könyvkiadás gyakorlata szerint nemcsak tudományos forrásmunkaként szolgál, hanem a művelődni vágyó nagyközösséget is tájékoztatja a néprajz módszeréről és eredményeiről. Ezért a tudomány és a tudománynépszerűsítés egyaránt nyereségnek könyvelheti el Kós Károly könyveit. Kétségtelen, hogy a tudományé a nagyobb nyereség. A tanulmányok — közvetve a román és német tárgyúak is — újat hoznak az erdélyi magyar, tágabban az egész magyar népi kultúra jobb és teljesebb megismeréséhez. Hozzájárulnak a magyar népi kultúra — Romániában még mindig bőven lelhető — fehér foltjainak zsgurodásához is. Értéküket nagymértékben emelik a szerző pompás illusztrációi, amelyek a maguk nemében a legelső között vannak. A legtöbb tanulmány végén 20—25 esztendővel ezelőtti évszám jelzi anyagának összegyűjtését. Mindenképpen sajnálhatjuk, hogy az asztalfiókban évtizedekig heverő kéziratok, amelyek „egy fél élet kutatómunkáját tükrözik”, ilyen nagy késéssel láttak napvilágot. (*Kriterion*, 1972.—*Dacia*, 1972.)

KÓSA LÁSZLÓ

Sárkányölő ikertestvérek Kopácsi népmesék

Kopács kisközség a Dunántúl délkeleti sarkában, Baranyának Jugoszláviába eső részén fekszik. A kopácsi mesékben gyakran szerepelnek halászok, és a mesei környezetről is többször vezet a hallgatót ártéri erdőkebe, mocsaras-vizes területekre. Nem csoda, hiszen a falu a Dráva vizenyős torkolatvidékében települt. A víznek köszönheti életét, nem csupán azért, mert a lakosság tekintélyes hányadának sokáig a halászat biztosította a kenyeret, hanem azért is, mert népét a mocsarak védték meg a török háborúktól. A megmaradást jelentő természeti környezet később, amikor többé nem volt szükség védelemre, elszigetelő közeggé változott. Századunkban ezért vált Kopács híressé archaikus népi kultúrájáról és nyelvjárásáról. A kopácsi népmesék még abban a szerencsésnek mondható órában tevődtek át a szájhagyományból írásba, amikor a mesemondás már nem volt eleven szokás, de a még élő mesemondók hitelesen visszaadhatták az eredeti gyakorlatot, és hibátlanul elmondhatták a meséket is. Ilyen alkalom a Dunántúlon vagy a magyar nyelvterület párhuzamos régióiban kevés adódott volna az utolsó évtizedekben.

A mesék nem tartogatnak az olvasó számára különösebb meglepetést, folklorisztikai fölfedezést. Az egyetemes magyar mesekincsből többnyire ismertek, mindnek számos változatát vagy motívumát lejegyezték távoli magyarlakta vidékeken. A közreadott harminc többsége tündérmese, de akad köztük tréfás történet, monda, anekdota is. Értéküket elsősorban a hely, a tágabb vidék, ahonnan még kevés népmesét ismerünk, illetőleg előadási módjuk, stílusuk gazdagsága jelenti. A gyűjtő és sajtó alá rendező *Katona Imre*, a budapesti egyetem docense terjedelmes kísérő tanulmánya a község, a gyűjtés története, a hagyományozás szokása, majd a mesemondók rövid bemutatása után éppen az előadás módjára, világára és a mesék stílusára fordít legtöbb figyelmet. A publikáció tényén túl ebben áll munkája legjelentősebb eredménye. A mesemondó egyénisége és a mesék kapcsolatát tüzetesen vizsgáló magyar mesekutató iskola eddig is számos, a stílusra vonatkozó megfigyeléssel gaz-

dagította az epikus színhagyományok ismeretét, de ilyen aprólékos részletekig hatolva még senki sem foglalkozott a magyar népmesék stílusával. A tanulmány szociológiai szempontok bevonásával elemeire bontja és föltárja a mesei világot. Föltárul a mese társadalma: a főhős, a királyfi vagy a szegényember legkisebb fia, „megbízója”, az öreg király, a segítőtársak, az állatok, a jótét öregemberek és asszonyok, majd az ellenfelek, a vetélytársak, boszorkányok és sárkányok, illetőleg a tréfák és anekdoták gyakori szereplői: a pap, a bíró, a cigány, a földön járó Krisztus és mások. Kinek-kinek megvan a maga határozott és állandó végletesen jó vagy rossz jelleme. A jók száz kalandon át győzedelmeskednek, a mese erkölcei és törvényei viszont kíméletlenül végeznek a rosszakkal. Mindez különös földrajzi világban zajlik, többnyire egyszerű falusi környezetben, ahol a leghatalmasabb urak is szinte paraszt módra élnek. Katona Imre számba veszi, milyen helyzetben és milyen céllal él a mesemondó különfajta stilisztikai eszközökkel — például jellemzéssel, leírással, fokozással, párbeszéddel, hasonlattal vagy éppen különleges névadással.

Katona Imre könyve a szélesebb olvasóközönség érdeklődésére is számító tudományos mű. Teljes szöveghűségre törekvő publikáció, amely felsorolja a mesék nemzetközi típusszámait is. A világosan, szabatosan fogalmazott, minden elméletieskedéstől mentes kísérő tanulmány a közzétett meséket önmagukban vizsgálja. Elveti azt a gyakran csábító és sokszor elkerülhetetlen módszertani eljárást, hogy röviden mindent elmondjon, amit népmesékről a folklórtudomány általában tud. E megoldás ellen csupán az szólhat, hogy a kötet a magyar folklorisztika egészének gazdagításán túl Jugoszláviában ismeretterjesztő-népszerűsítő szerepet is betölt. Más oldalról viszont az is hiányolható, hogy bár többször hivatkozik saját tápéi mesegyűjtésének különbségeket és párhuzamokat mutató tanulságaira, mégsem helyezi el kielégítően a kopácsi meséket a magyar népmesék nagy táborában.

A magyar népköltészet híveit az utóbbi esztendőben elkényeztetik a kiadók. Azért a kiadók, mert a folkloristák eddig is végezték feladatukat, de a megjelenésre érdemes gyűjtemények inkább archívumba, mint nyomdába kerültek. Ez volt a sorsa sokáig a Katona Imrétől Kopácson lejegyzett népmeséknek is. A törzsanyagot — hatvan mesét — még 1942-ben gyűjtötte, majd 1962-ben újabbakkal egészítette ki, míg 1972-ben kiadóra talált. A jugoszláviai magyar szellemi élet két évtizedig alig fordított figyelmet a népi kultúrára. A gyűjtés és publikálás szórványos helyi kezdeményezés és vállalkozás maradt, melyet a kulturális élet vezető helyein alig vettek tudomásul. Az utolsó néhány esztendő tudatos hagyománykeresése erősítette meg azt a társadalmi igényt, amely a *Sárkányölő ikertestvérek* megjelenését is elősegítette. Ez a kötet a budapesti Akadémiai Kiadónál napvilágot látott *Jugoszláviai Magyar Népmesék* (közzétette *Penavin Olga*) és a *Bori Imre* válogatta kis népköltési antológia mellett egy éven belül már a harmadik könyv, amely a jugoszláviai magyar néphagyományból merítette anyagát. Szép és értékes népköltési gyűjteményből sosem elég. Ezért amikor jóleső érzés kézbe venni a romániai kiadók után az úvidéki folklórkiadványokat is, óhatatlan arra gondolunk, hogy az arányokat tekintve a magyarországi kiadók elmaradtak teljesítményeiktől. (*Fórum, 1972.*)

K. L.